

LÉTEZIK-E OSZTOTT OKOZATOSSÁG, AVAGY A KÁRMEGOSZTÁS ÚJ ÚTJAIRÓL

A kártérítési jog iránti érdeklődést – mint sok minden mást is – Vékás Lajos Professor Úrnak köszönheti a szerző. Vékás Professor Úr volt az, aki Magyarországon, az új Polgári Törvénykönyv kodifikációja kapcsán a kártérítési jog alaptételeinek újragondolására és megalapozott reformjára vállalkozott. A sok szakmai segítség és szívélyes beszélgetés viszonzására irányuló szerény kísérlet célja nem is lehet más, minthogy az Ünnepelet e rendkívül szerteágazó és kimeríthetetlen témában tanítványi tisztelettel együttgondolkodásra hívjuk.

I. Bevezető gondolatok

A kártérítési jogban kialakultak bizonyos alaptételek, amelyek egy meghatározott dialektika szerint viszonyulnak egymáshoz. A modern kártérítési jog jelentős vívmánya a teljes kártérítés elve. Eszerint, ha a felelősségi tényállás elemei megvalósulnak (a felelősség feltételei teljesülnek), akkor a károsultat ért vagyoni és nem vagyoni érdeksérelmeket helyre kell állítani, illetve meg kell téríteni. A kártérítés mértékét egyedül az elszenvedett kár mibenléte és mértéke határozza meg. Az egyes felelősségi feltételek a kártérítési összegre már nem gyakorolnak befolyást. A felelősség alapja és mértéke egymástól szigorúan elválasztandó,¹ amiből egy szigorú, 'mindent-vagy-semmit' alapú logika következik.

A teljes kártérítés elve mind dogmatikai, de különösképpen gyakorlati szempontból korrekcióra szorul. Morális, szociológiai, közgazdasági, hovatovább alkotmányos érvek is a teljes kártérítés elvének korlátozása mellett szólnak.² Egyes korlátozási technikák szükségképpen a fent említett 'mindent-vagy-semmit' logika áttörését eredményezik, mivel a felelősségi feltételek egyikét-másikat a kárfogalomra vagy éppen a kártérítési összegre vonatkoztatva értelmezik és alkalmazzák. Ez azt jelenti, hogy egyes felelősségi feltételek fokozatait és árnyalatait (pl. a felróhatóság fokát) a kárra illetve a kártérítési összegre vetítik.

A fentiek tükrében választ keresünk arra, hogy az okozatosság, mint felelősségi jogi jogintézmény alkalmas-e arra, hogy a 'mindent-vagy-semmit' logika mellett

¹ Vö. Fuglinszky Ádám: A teljes kártérítés elve, kritikája és korlátai, in: Kisfaludi András (szerk.): Liber Amicorum – Ünnepi előadások és tanulmányok Harmathy Attila tiszteletére, ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék, Budapest, 2007, 201-218. o. 202. skk. o.

² Fuglinszky: i. m. 207. skk. o.

(helyett?) a 'többé-kevésbé' megközelítést helyezze előtérbe. Beszélhetünk-e az okozatosság keretében fokozatokról, lehet-e egy következmény részben okozatos, vagy sem. Egy másik írásban a szakirodalom és a bírói gyakorlat átvizsgálását követően arra a következtetésre jutottunk, hogy részleges okozatosság nincs, nem lehet valami kicsit vagy nagyon okozatos.³ Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a 'többé-kevésbé' logika – amellet, hogy a teljes kártérítés elve korlátozásának szolgálatába is állítható – sokkal inkább tükrözi az életviszonyok komplexitását, mint a merev 'mindent-vagy-semmit' felfogás. Az életviszonyok komplexitása pedig utat talál a polgári jogba. A 'többé-kevésbé' megközelítés által fémjelzett árnyalt és komplex gondolkodásmód kártérítési jogi megjelenései és létjogosultságának kérdése tehát önmagában – a teljes kártérítés elvének korlátozásától függetlenül is – vizsgálatra érdemes.

Az okozatossággal, azaz a magyar kártérítési jog uralkodó elméletének tekinthető adekvát kauzalitás tanával szemben éppen az volt az egyik legszigorúbb kritika, hogy az tulajdonképpen az objektivizált vétkesség kivetítése a kárkövetkezményekre.⁴ Ahogy Vékás Lajos fogalmaz, az adekvát kauzalitás a felelősség határait érintő jogpolitikai döntést az okozatosság tényszerű kérdéseinek térfelére tolja át.⁵ Az új polgári törvénykönyv kodifikációjának egyik sarokköve a kártérítési jog reformja, különös tekintettel az *előreláthatósági korlát* bevezetésére, ami dogmatikai megoldását tekintve valóban paradigmaváltásra enged következtetni. Kérdéses azonban, hogy az elméleti paradigmaváltásnak lesznek-e látványos gyakorlati következményei, jelen írás tárgyát tekintve pedig: mennyiben alkalmas az előreláthatósági korlát a 'többé-kevésbé' megközelítés befogadására. Ha pedig e megközelítés az előreláthatósági korlát keretében nem tud érvényesülni, érvényesülhet-e a jogpolitikai döntésektől megtisztítani remélt okozatosság keretében, vagy pedig újabb paradigmaváltásra, jogalkotói intervencióra van szükség.

Naivítás lenne azt gondolni: e kérdések egyszer s mindenkorra megnyugtatóan megválaszolhatók. Annak érdekében azonban, hogy legalább a válaszadás irányait kijelöljük, szükséges azon – az okozatosság kapcsán felmerülő – esetsoportok vizsgálata, amelyek kapcsán a 'többé-kevésbé' megközelítés már elhódított némi területet, de legalább is mint lehetőség megjelent.

³ Az okozatosság, közelebbről az adekvát kauzalitás tana általános elemzéséhez vö. *Fuglinszky Ádám*: Megye-e kártérítési jogunk az előreláthatósági klauzula által elébb? Felróhatóság, adekvát kauzalitás és előreláthatóság a szerződésszegéssel okozott következménykárok kezelésében, in: *Görög Márta* (szerk.): *Acta Conventus de Iure Civili Tomus VII.*, Lectum Kiadó, Szeged 2007, 225-260. o., 240. o.

⁴ *Marton Géza*: Kártérítési kötelek jogellenes magatartásból, in: *Szladits Károly* (szerk.): *Magyar magánjog, negyedik kötet: A kötelmi jog különös része*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1942, 781. skk. o., 883. o.

⁵ *Vékás Lajos*: Előreláthatósági klauzula szerződésszegésből eredő kártérítési igényeknél, in: *Sárközy Tamás – Vékás Lajos* (szerk.): *Eörsi Gyula Emlékkönyv 1922-1992.*, HVGORAC, Budapest, 2002, 205. skk. o., 208. o.

Kiindulópontként azt is rögzíteni kell, hogy a hatályos magyar kártérítési jog a maga elvi tisztaságában a károkozó és a károsult közötti *kármegosztás* lehetőségét csak a (felróható) *károsulti közrehatás* és a kárenyhítési kötelezettség megszegése eseteiben ismeri. Ezek hiányában kármegosztásra nem kerülhet sor. Ha pedig e tényállások hiányában kármegosztást alkalmaz a bíróság, akkor alighanem az osztott okozatosság valamely esetével állunk szemben. Mindezek tükrében *osztott okozatosságról* akkor beszélünk, ha a kárt részben a károkozó releváns magatartása, részben pedig olyan más tényező okozta, ami nem a károsult magatartásához kapcsolódik. (Mivel sem a teljes kártérítési összeg megítélése, sem pedig a kereset elutasítása nem találkozna a társadalom igazságérzetével, a bíróság az okfolyamat összetettségét kármegosztás formájában veszi figyelembe: a károkozót csak a teljes kár egy részének megtérítésére kötelezi.)

II. Az osztott okozatosság esetei

1. Műszaki vagy egyéb hasonló közreható körülmények a károsult érdekkörében

A felróható közrehatáson alapuló kármegosztáshoz logikai és dogmatikai szempontból egyaránt a károsult *technikai környezetének, műszaki körülményeinek* figyelembe vétele áll a legközelebb. Ennek lehetőségét – legalább is *veszélyes üzem károsodása* esetén – a hazai bírói gyakorlat is elismeri. A PK 38. sz. állásfoglalás indokolásának utolsó bekezdése szerint veszélyes üzem károsodása esetén az üzemben tartó terhére értékelni kell az üzem veszélyességét is, amennyiben az a károsodásban közrehatott. Egy korábbi írásban a német kártérítési jogban kialakult jogintézmény, a 'Betriebs- und Sachgefahr' kapcsán a kármegosztás lehetőségének általánosítása mellett érveltünk. Az ott leírtakat nem megismételve, de röviden összefoglalva: ahogy a felelősség aktív (károkozó) oldalán is különbséget tehetünk felróhatóságtól függő és attól független felelősségi alakzatok között, úgy a passzív oldalon, a károsult magatartásának illetve körülményeinek figyelembe vétele kapcsán is fennállnak e distinkció jogpolitikai indokai. Ahogy figyelembe vesszük a károsult (vagy közreműködői) felróható közrehatását, miért ne eredményezhetne kármegosztást, ha a kár bekövetkezésében, annak mértékében a károsult üzemi, technikai körülményei is szerepet játszottak.⁶ A veszélyes üzem üzembentartójára károsulti minőségében is igazak a (károkozó) felelőssége kapcsán hangoztatott érvek: ő profitál a fokozott veszéllyel járó folyamatokból, e folyamatokat leginkább ő tudja ellenőrizni és szabályozni, s az esetleges károk bekövetkezése ellen ő tud a leghatékonyabban védekezni (ha másként nem, optimális biztosítás kötése útján). Ahogy a Ptk. szakértői tervezetének indokolása a PK 38. törvényi szintre

⁶ *Fuglinszky Ádám*: Felróható károsulti közrehatás és kárenyhítési kötelezettség a magyar polgári jogban, *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2008/4., 3-23. o., 9. sk. o.

emelése kapcsán fogalmaz: „A veszélyes üzem ugyanis eleve magában hordozza saját károsodásának fokozottabb kockázatát ..., amit még akkor sem lehet teljes mértékben az általános felelősségi szabály alapján felelős személyre ... telepíteni, ha annak közrehatása a károkozásban vétkessége miatt felróható.” „Az üzem veszélyessége mint a károsodás mértékét befolyásoló tényező egy sajátos károsulti közrehatás: természetesen nem a szó szoros értelmében, hiszen ez egy állapot és nem egy magatartás, ugyanakkor mivel ez a károsult terhére figyelembe veendő körülmény, a károsodáshoz való hozzájárulás (azaz: a közrehatás) arányában a másik fél kárfelelősségének mértékét csökkenti.”⁷

Javasoltuk azt is, hogy a károsult technikai-üzemi környezetének figyelembe vételét, mint a kármegosztás lehetséges alapját *ne tegyük attól függővé*, hogy a szóban forgó tevékenység veszélyes üzemnek minősül-e, vagy sem. A károsulti tevékenység közrehatását indokolt lenne akkor is értékelní, ha annak kockázatonövelő tulajdonsága nem éri el a veszélyes üzem intenzitását. E jogértelmezés levezethető a hatályos Ptk. 340. §, 345. § (2) bek. által megfogalmazott szabályokból, ha másként nem, analógia alkalmazása útján. A gondolat átültetése a kiszámíthatóság szempontjából mégis törvénymódosítást igényelne.

2. Természeti esemény az okfolyamatban

a) Az osztott okozatosság jogalapjának hiánya

A mindennapi életben előfordul, hogy a kár valamilyen felróható – illetve felróhatóságtól független felelősségi alakzat esetén a felelősséget kiváltó – emberi magatartás és valamilyen – jellemzően rendkívüli – természeti esemény együttes hatására következik be. Például az esőzés mértéke is rendkívüli, de a kivitelező sem fedi be a még tetővel nem rendelkező épülő házat. Az árvíz jelentősen megemeli a vízszintet, de a közút, gát, stb. fenntartója is elmulasztja a vízelvezető csatornák, árkok kitisztítását.

Az *adekvát kauzalitás tana*, de még az azt kiegészítő, bírói gyakorlatban kialakult kiegészítő szempontok (általános élettapasztalat, statisztikai valószínűség, tipikus avagy szerves ok, stb.) sem adnak egyértelmű választ arra, hogy a releváns károkozó magatartást tanúsító személy tartozik-e kártérítést fizetni, vagy sem. Eörsi Gyula szerint össze kell vetni az emberi magatartás és a természeti esemény súlyát. Ha a természeti esemény jelentősége oly mértékben meghaladja az emberi magatartásnak a kár bekövetkezésében betöltött szerepét, hogy ez utóbbi tulajdonképpen nem bír érdemi súllyal, akkor a kártérítési keresetet okozatosság hiányában el kell utasítani. (Nem utolsó sorban azért – így Eörsi –, mert a megelőzés, mint a

⁷ Lábady Tamás in: Vékás Lajos (szerk.) Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez, Complex, Budapest, 2008, 5:513. §, 1119. sk. o.; az üzem veszélyességének értékelését a károsulti oldalon a Ptk. zárószavazás előtt álló tervezetnek 5:517. § (2) bek. is előírja (385. o.), letölthető: http://irm.gov.hu/miniszterium/cikk/PTK-ZAROSZAVAZAS_ELOTTI_JAVASLAT.htm, utolsó letöltés: 2009. augusztus 26.

kártérítés elsődleges célja, nem valósulna meg.) Ha azonban az emberi magatartás súlya értékelhető, akkor a károkozó teljes kártérítéssel tartozik, a kártérítési összeg nem csökkenthető azon az alapon, hogy valamilyen természeti esemény is közrehatott, mert a természettel nem lehet kármegosztást alkalmazni. Ugyanakkor kivételesen lehetségesnek tartja a részleges kártérítést, ha a tények hatása kellő határozottsággal szétválasztható.⁸

Az osztott okozatosságnak valójában (e körben is) *hiányzik a tételes jogi alapja*. Álláspontom szerint kármegosztás sem Ptk. 340. §-ából, sem a 345. § (2) bekezdéséből, sem pedig a 346. §-ából nem vezethető le. Bármilyen jószándékú és az eset egyedi tényállása alapján még oly indokoltnak is tűnő, ám ezzel a megállapítással ellentétes jogalkalmazás az írott jogba ütközik. Mindazonáltal, a bírói gyakorlatban találunk olyan közzétett döntéseket, amelyekben a bíróság mégis kármegosztást alkalmazott; akár annak ellenére is, hogy az egyes tényezők hatásának aránya még csak hozzávetőlegesen sem volt megállapítható.

b) Új irány a bírói gyakorlatban?

A *Debreceni Ítéletábra* egyik közzétett ítéletének történeti tényállása szerint a rendkívüli csapadékmennyiség következtében a vízszint jelentősen megemelkedett, s így a belvíz nagymértékben legyengítette a felperes faállományát. Az erdőt szegélyező földút túlsó oldalán az alperesek a másodrendű alperes búzatábláját egy felszállási engedéllyel nem rendelkező helikopterről, a szél erősségét és irányát nem a szakmai szabályoknak megfelelően megbecsülve s így nem kellő védőtávolságot hagyva, meg nem engedett vegyszerrel permetezték. A belvíz miatt amúgy is jelentősen legyengült faállomány az átsodródó vegyszer következtében további károkat szenvedett, így felperes mintegy hat évvel a kitermelési tervben meghatározott időpontot megelőzően egészségügyi tarvágást volt kénytelen végrehajtani. A kár a rendkívüli mennyiségű csapadék következtében megemelkedett belvíz és a vegyszerszóródás összeadódó hatása miatt következett be. A két hatás aránya szakértői bizonyítás útján sem volt megállapítható. Erre tekintettel – továbbá a felperes bizonyos mulasztásait is figyelembe véve – a bíróság a felperesre terhesebben 60-40%-os kármegosztást tartott indokoltnak.⁹

A *Pécsi Ítéletábra* egyik döntésének tényállása szerint a rendkívüli mennyiségű csapadékvíz a felperesek telkén a lösztalajba szivárgott, annak rokkánását és a

⁸ *Eörsi Gyula: A jogi felelősség alapproblémái, a polgári jogi felelősség, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1961, 449. o., Uő.: A polgári jogi felelősség kézikönyve, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1966, 135. o. Szalma József általában is lehetségesnek tartja a kártérítés csökkentését erőhatalom vagy véletlen esemény közrehatásának arányában. Vö. Szalma József: Okozatosság és polgári jogi felelősség, Jogtudományi Közöny, 1998/6. 177. skk. o., 187. o.*

⁹ Vö. DIT-H-PJ-2008-24 (Debreceni Ítéletábra Pf. II. 20.617/2007/4.), letölthető: <http://www.birosag.hu/engine.aspx?page=anonim>, utolsó letöltés: 2009. augusztus 26. Az Ítéletábra helybehagyta az elsőfokú bíróság döntését. Az elsőfokú bíróság kiemelte: mivel a két hatás arányát nem lehet megállapítani, a kármegosztás arányát 50-50%-ban kellene meghatározni, ha egyéb körülmények, mint pl. a felperes mulasztása, nem volnának megállapíthatók.

vasbeton alapok eltörését eredményezte, minek következtében a házon repedések és további jelentős károk keletkeztek. Az alperesi önkormányzat felróható magatartása abban állt, hogy nem oldotta meg az utca csapadékvíz-elvezetését (holott ez az önkormányzati törvény alapján is kötelezettsége lett volna). A bíróság álláspontja szerint azonban nem vonható felelősségre a rendkívüli csapadékmennyiség következményeiért, hanem csak olyan arányban, amennyiben egy átlagos esőzés is kárt okozott volna a felperesek épületében. Végül 40 %-ban állapította meg a rendkívüli esőzés, 10 %-ban pedig a felperes építési hibáinak a közrehatását, így az alperes önkormányzatnak a kár 50 %-át kellett megtérítenie.¹⁰

Míg az elsőként idézett döntést hozó tanács nem tért ki a kármegosztás tételes jogi alapja (vagy éppen a jogalap hiányának) elemzésére, s mintegy evidenciaként állapította meg, hogy az alperes nem tartozik felelősséggel a kár azon részéért, amit a belvíz okozott; addig az utóbbi ítéletet hozó tanács e tekintetben is indokolta döntését: álláspontja szerint a rendkívüli csapadékmennyiség vis maior-nak minősül, s a vis maior által okozott kár viselésére senki sem kötelezhető, ezért az így keletkezett kárt a Ptk. 99. § alapján a tulajdonos viseli. Az Ítéltábla döntésének eredményével egyet lehet érteni, indokolása azonban kevésbé illeszkedik a hatályos kártérítési jogba. A Ptk. 99. §-a valóban a tulajdonosra telepíti a kár viselését azon esetekben, amikor az nem hárítható át másra. Azt pedig a kártérítési jog határozza meg, hogy mikor lehet valakit – a tulajdonostól eltérő személyt – a bekövetkezett kár viselésére kötelezni. Az eset tényállása szerint a jogellenes és felróható magatartás az önkormányzat oldalán megállapítható volt. Ha a bíróság az ok-okozati összefüggést fennállónak tekinti, úgy az alperest de lege lata a teljes kár megtérítésére kellett volna köteleznie (természetesen a felperes építési hibáit és egyéb mulasztásait felróható közrehatásként figyelembe vehette volna). Ha azonban úgy látta volna, hogy az ok-okozati összefüggés nem állt fenn, s a károkozás (inkább, vagy nagyobb mértékben) a rendkívüli esőzésre volt visszavezethető, a keresetet teljes egészében el kellett volna utasítania. Hangsúlyozzuk, hogy a bíróság döntése érthető, és de lege ferenda javaslatként támogatásra méltó. Mindazonáltal, annak eldöntése, hogy kármegosztást ne csak felróható közrehatás (valamint a kárenyhítési kötelezettség elmulasztása) esetén lehessen alkalmazni, olyan horderejű jogpolitikai döntés, aminek meghozatalára a *jogalkotó* hivatott.

3. A károsult adottságainak közrehatása – szélsőséges esetek

Lehet-e szó osztott okozatosságról vagy akár más jogcímen történő kármegosztásról abban az esetben, ha a kár bekövetkezéséhez, súlyosbodásához a károsult valamilyen tulajdonsága, jellemzően *fizikai vagy pszichés érzékenysége* is hozzájárult? A nemcsak a magyar jogban uralkodónak tekinthető álláspont szerint az 'extreme-

¹⁰ PIT-H-PJ-2008-86 (Pécsi Ítéltábla Pf. III. 20.036/2008/6.) letölthető: <http://www.birosag.hu/engine.aspx?page=anonim>, utolsó letöltés: 2009. augusztus 26. (A jogesetre *Potmák Andrea* végzős hallgató hívta fel a figyelmem.)

Schadensanfälligkeit' vagy 'thin-skull' kockázatát a károkozónak kell viselnie, vagyis ilyen esetekben is teljes kártérítéssel tartozik. Az egyes jogrendszerek kivételt csak akkor tesznek, ha a károsult esetében a fizikai és pszichés (ellen)állóképesség minimuma is hiányzik; másként fogalmazva: ha a károsult olyan előre nem látható, extrém betegségben szenved vagy fogyatékkal él, ami már alapvetően megkérdőjelezi az ok-okozati összefüggés fennállását.¹¹ (Ezekben az esetekben is megállapítják az ok-okozati összefüggést, ha a károkozó ismerte a károsult tulajdonságait, vagy ismernie kellett volna azokat. Mindez az okozatosság és a felróhatóság pragmatikus összecsúztatására utal.)

Kérdéses, hogy ezekben a szélsőséges ('crumbling-skull') esetekben kizárólag a kereset teljes elutasításának van helye, vagy elképzelhető valamiféle kármegosztás. A tételes jog és a jelenlegi bírói gyakorlat nagy valószínűséggel a 'mindent-vagy-semmit' típusú megoldást teszi csak lehetővé, vagyis az egészen szélsőséges esetekben a kereset nem lesz sikeres. A szóban forgó esetsoport jelentős mértékben hasonlít az előzőre: valójában itt is valamilyen természeti esemény van jelen az okfolyamatban, csak hogy e természeti esemény a károsult szervezetében fejt ki hatását. Ha tehát a jogalkotó az előző esetsoporra talál megfelelő megoldást, az nagy valószínűséggel rendezni tudja e tényállásokat is.

4. Jövőbeli bizonytalan esemény: az esély elvesztése

Dogmatikai természetét illetően némiképpen eltér a fent elemzett két esetsoporttól az esély elvesztésén alapuló (esetleges) kármegosztás. Kérdéses, hogy a károkozó magatartás következtében elveszített lehetőség (jövőbeli bizonytalan esemény) mennyiben fogható fel okozatossági problémaként. Jójárt Eszter összehasonlító jogi elemzése következtetéseként két lehetséges megoldást vizsgál a kármegosztás alapjaként. Az egyik megoldás az esélynek mint önálló kártényezőnek az elfogadása. A másik megoldás – Jójárt a gyógyulási esély kapcsán ezt preferálja – az alternatív okozatosság elméletének kiterjesztése lenne; nevezetesen: a bíróság a károsult érdekszférájában felmerülő potenciális okokkal együtt értékeli a károkozó magatartást, a közrehatás valószínűségét és ezt követően quasi kármegosztást alkalmaz. Mindezt a Ptk. 344. § (3) bekezdés b. pontja (tekintettel a PK 36. sz. állás-

¹¹ A német joghoz ld. pl. *Schiemann*, Gottfried fejtegetéseit in: *von Staudinger*, J. (Hrsg.): *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen*, §§ 249-254 (Schadensersatzrecht), Sellier – de Gruyter, Berlin, 2005, 249. §, 37 skk számszámok. Az angolszász jogrendszerhez átfogóan: *Waddams*, S. M.: *The Law of Damages*, Fourth Edition, Canada Law Books, Toronto, 2004, 13. 290 sk számszámok. A hazai szakirodalomban: *Eörsi Gyula*: A polgári jogi felelősség kézikönyve, 137. sk. o.; *Petrik Ferenc*: Kártérítési jog, Az élet, testi épség, egészség megsértésével szerződésen kívül okozott károk megtérítése, HVGORAC, Budapest, 2002, 70. o.; *Bárdos Péter*: Az új Ptk. kárfelelősségi fejezete, Polgári Jogi Kodifikáció, 2004/5.-6., 3-6. o., 5. o.

foglalásra is), valamint a 340. § alapján tartja levezethetőnek.¹² Ha az esély elvesztését önálló kárelemnek tekintjük, akkor gyakorlati szempontból jelentősen leegyszerűsítjük a jogalkalmazó munkáját. A bíróság a 'valószínűség x realizálható előny' képlet alkalmazásával a 'többé-kevésbé' logikájának, s ezáltal az életviszonyok komplexitásának, a társadalom igazságérzetének inkább megfelelő megoldást alkalmazhatna. Csakhogy, e törekvés az *okozatossági kérdés megkerülésének* is tekinthető, nem is beszélve mindazon nehézségekről, amit az esélynek a hagyományos – a hazai kártérítési jogi dogmatikának megfelelő – kárkategóriákba való illesztése okoz.¹³

A szakirodalom az esély elvesztésén belül alapvetően három kategóriát különböztet meg. Ezek: a nyereség, avagy nyereség esélyének elvesztése; valamely jogvita megnyerése lehetőségének elvesztése (jellemzően az ügyvéd határidő-mulasztása, vagy más hasonló hibája miatt); s végül a gyógyulási esély elvesztése (az orvos, vagy egészségügyi szakszemélyzet tévedése, mulasztása következtében).¹⁴

a) Bizonytalan vagyoni előny elvesztése – kis intenzitású elmaradt haszon?

A nyereség esélyének elvesztése azért különösen problematikus, mert a magyar kártérítési jog a jövőbeli jövedelem, bevétel, haszon elmaradásának megtérítésére ismer konkrét szabályt. Az elmaradt vagyoni előnyt csak akkor követelheti a károsult, ha az reális és ellenőrizhető adatok alapján (a károkozó magatartás hiányában) nagy valószínűséggel bekövetkezett volna. Pusztán tervezett vagyoni előnyök nem követelhetők.¹⁵ A magyar kártérítési jog és a bírói gyakorlat tehát megköveteli annak meggyőző valószínűsítését, hogy a haszon a károkozó magatartás hiányában bekövetkezett volna. A megkövetelt valószínűség százalékos kifejezésére a közzétett bírói gyakorlat alapján aligha lehetne vállalkozni, de alighanem a *bizonyosságot jelentősen közelítő valószínűségről* van szó, tekintettel természetesen arra is, hogy a jövőbeli eseményeket sohasem lehet teljes bizonyossággal előre felmérni. Kérdéses, hogy e szabály (és jogalkalmazási gyakorlat) vajon türi-e az analógiát, lehetséges-e, hogy kisebb valószínűség esetében is megítélik az elmaradó előnyt,

¹² Jójárt Eszter: Orvosi kártérítési felelősség a gyógyulási, illetve túlélési esély csökkenéséért/elvesztéséért (megjelenés alatt), in: Nagy Marianna (szerk.): Jogi Tanulmányok 2009, ELTE ÁJK, Budapest, 2009, különösen V., illetve *uő.*: Az esély elvesztése mint kár?, kézirat, megjelenés alatt (megjelenés várható helye: Jogtudományi Közlöny, 2009), V.6. és VI.

¹³ Jójárt Eszter: Orvosi kártérítési felelősség a gyógyulási, illetve túlélési esély csökkenéséért/elvesztéséért, különösen III.2., III.2.2., IV., illetve *uő.*: Az esély elvesztése mint kár?, V.3.-V.5. ill. V.6.a.

¹⁴ Jójárt Eszter: Az esély elvesztése mint kár?, V.3.-V.5., *uő.*: Orvosi kártérítési felelősség a gyógyulási, illetve túlélési esély csökkenéséért/elvesztéséért, I. Az alábbiakban a Jójárt félé csoportosítást követük.

¹⁵ Marton Géza: A polgári jogi felelősség, Triorg Kft., Budapest, 163. o., Eörsi Gyula: A polgári jogi felelősség kézikönyve, 77. o., Petrik Ferenc: Kártérítési jog, Az élet, testi épség, egészség megsértésével szerződésen kívül okozott károk megtérítése, 229. o., Nagy Éva – Pecze Dóra: Polgári jog II. – jogi szakvizsga segédkönyvek, Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2004, 78. o.

csak éppen kisebb mértékben: a valószínűség arányában. A válasz inkább nemleges: az elmaradt vagyoni előny valószínűsítésével szemben támasztott kíváncsi határozottsága sokkal inkább *a contrario* mintsem analóg jogértelmezést kíván.

Míndezt a bírói gyakorlat is tükrözi. Ha a támogatásról való döntés a tárcaközi bizottság diszkrecionális jogkörébe tartozik, akkor a támogatási összeget elmaradt jövedelemként figyelembe venni nem lehet, hiszen közel sem biztos, hogy azt a felperesnek odaítélték volna.¹⁶ Ha a felperest takarékbetétkönyvétől jogellenesen megfosztják (részleges névazonosság miatt valaki más megsemmisítési eljárást kezdeményezett), nem követelheti a nyereményként kilátásba helyezett személygépkocsi értékét, hiszen közel sem biztos, hogy nyert volna.¹⁷ Nem tartozik kártérítéssel a nyelvtanfolyamon való részvételt igazoló okirat kiadásával (jogellenesen) késlekedő tanfolyamszervező azon a címen, hogy a felperest az igazolás birtokában foglalkoztatták volna, mivel a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján azt nem lehetett kétséget kizáróan megállapítani, hogy a felperes kizárólag a tanfolyam elvégzését igazoló okirat hiánya miatt esett el attól a lehetőségtől, hogy őt foglalkoztassák.¹⁸ S végül, egy igen gyakran hivatkozott döntés szerint: a pályázat szabályainak megsértése a kiíró részéről nem alapozza meg a pályázónak a szerződés megkötésének elmaradásából származó, várható üzleti haszon elvesztése miatti kártérítési igényét. A bíróság által megállapított tényállás szerint az elsőrendű alperes önkormányzat – a kényszervágóhíd hasznosítására kiírt pályázat kapcsán – tájékoztatta a másodrendű alperest a felperes által benyújtott pályázati anyag tartalmáról. Másodrendű alperes kiegészítette a saját pályázatát; ezt követően az önkormányzat őt jelölte meg nyertesként. A bíróság álláspontja szerint a pályázat csak esélyt jelentett a pályázók számára a megmérettetésre, s így annak kockázatát is magában rejtette, hogy a résztvevő a pályázat szabályszerű elbírálása esetén sem nyeri meg a versenyt, vagy a résztvevők egyike sem nyer, mert a pályázatot eredménytelennek nyilvánítják. A pályázat szabályainak megszegése esetében valóban romlik, vagy elvesz a pályázó esélye a pályázat megnyerésére – így a bíróság –, ám mégsem állapítható meg bizonyossággal, hogy tisztességes eljárás esetén a pályázat nyertese a felperes lett volna, s hogy az önkormányzat vele a szerződést meg is kötötte volna, továbbá, hogy az üzemeltetésből biztos haszonra tett volna szert, és ha igen, az milyen összegű lett volna.¹⁹

A nyereség esélyének elvesztését Jójárt is összeveti az elmaradt haszonhoz kapcsolódó bírói gyakorlattal. Bemutatja, hogy egyes külföldi jogrendszerekben az

¹⁶ Vö. a BH 1991/74. számon közzétett eseti döntést

¹⁷ Vö. a BH 1994/196. számon közzétett eseti döntést. A bíróság szó szerint így fogalmaz: „A perben semmi bizonyíték nem támasztja alá, hogy a felperes a nyereménybetétkönyvével a megsemmisítési eljárás hiányában gépkocsit nyert volna.” (A jogesetre *Potmák Andrea* végzős hallgató hívta fel a figyelmem.)

¹⁸ Vö. a BH 1999/551. számon közzétett eseti döntést. A bíróság a keresetet – többek között – az ok-okozati összefüggés hiányára tekintettel utasította el.

¹⁹ Vö. az EBH 2005/1220. számon közzétett eseti döntést. A kereset elutasításának egyik fő indoka ebben az esetben is az okozatosság hiánya volt.

esélyt nem az elmaradt haszon részeként kezelik, hanem a vagyonban bekövetkezett értékcsökkenéshez sorolják.²⁰ Az elképzelés nem tűnik teljesen abszurdnak. Az üzleti életben – a konkrét történeti tényállástól függően – valóban vagyoni értéke lehet, ha valamely gazdasági szereplő valamilyen nyereség megszerzésének esélyese. Ez az érték azonban nem feltétlenül írható le a 'valószínűség x realizálható előny' képlettel. Kérdéses, hogy a magyar kártérítési jogban helye lehet-e olyan innovatív jogértelmezésnek, ami alapján az esély a *damnum emergens* fogalmából levezethető lenne, mint önálló vagyoni értékkel bíró tényező. A kérdés megválaszolása alapos elemzést kíván, mindazonáltal, a jogalkalmazás kiszámíthatóságának megalapozott követelményére is tekintettel ilyen horderejű lépés megtételére a *jogalkotó* hivatott.

b) Pernyertesség esélye – ügyvédi mulasztás

A szóban forgó esetscsoport alapkérdése, hogy megilleti-e kártérítés az ügyfelet abban az esetben, ha ügyvéd ügyvédje határidő-mulasztása, vagy más hasonló hibája következtében a bíróság érdemben nem bírálja el, s így harmadik személlyel szemben fennálló igényét nem tudja érvényesíteni. Az ügyvéd ellen indított kártérítési per eldöntése azért roppant bonyolult, mert az eljáró bírónak az alapügyet is alaposan meg kell ismernie ahhoz, hogy meg tudja ítélni: felperes a pert az ügyvéd mulasztása hiányában megnyerte volna-e. Még ha a jogalkotó beavatkozását követően, vagy bírói jogértelmezés útján lehetővé is válik, hogy a bíróság a pernyertesség valószínűsége arányában ítéljen meg kártérítést, a bírónak akkor is el kell mélyednie az alapügy tényállásában. Az angolszász jogrendszer inkább nyitott ilyen esetekben kártérítés megítélésére (a pernyertesség valószínűsége arányában),²¹ de – ahogy Jójárt rámutat – az európai bíróságok sem feltétlenül zárkoznak el attól.²²

A magyar bírói gyakorlat nehezen térképezhető fel. A Fővárosi Ítéltábla egy 2006-ban meghozott és 2008-ban közzétett döntésében elzárkózik akárcsak részleges kártérítés megítélésétől is. A tényállás szerint az ügyvéd nem tett eleget a hiánypótló végzésben foglaltaknak, így felülvizsgálati kérelmét a bíróság hivatalból elutasította. Az ügyfél által az ügyvéd ellen indított perben a bíróság nem látta bizonyítottnak az ok-okozati összefüggést az ügyvéd mulasztása és a kár bekövetkezése között abban a tekintetben, hogy a Legfelsőbb Bíróság a kérelem szabályszerű benyújtása esetében elrendelte volna a jogerős határozat felülvizsgálatát.²³

A pernyertesség esélyének elvesztése hasonlít az előbb tárgyalt kategóriához: ha a pernyertesség valószínűsége nagy, úgy a bíróság leggyakrabban elmaradt vagyoni előny címén ítélheti meg azt az összeget, amihez az ügyfél hozzájuthatott volna, ha az ügyvéd nem mulasztott volna. Természetesen lehet a pernyertesség

²⁰ Jójárt Eszter: Az esély elvesztése mint kár?, V.3.

²¹ Waddams, S. M.: The Law of Damages, Fourth Edition, Canada Law Books, Toronto, 2004, 13.290 sk szélszámok

²² Jójárt Eszter: Az esély elvesztése mint kár?, V.4.

²³ Vö. a BDT 2008/1836. sz. alatt közzétett eseti döntést

esélye, mint vagyoni értékű pozíció önállósága mellett is érvelni, mondván, egy perbeli helyzetnek (különösen a pernyertesség magas valószínűsége esetén) mindig van kézzelfogható vagyoni értéke, adott esetben az ügyfél számára kedvező egyezség megkötését is lehetővé teheti. Mindazonáltal e kategória sem illeszkedik a hazai kártérítési jogi dogmatika vagyonban beállt értékcsökkenés-fogalmába.

c) Gyógyulási esély

Az esetcsoport azon eseteket öleli fel, amelyekben az orvos vagy az egészségügyi szakszemélyzet tévedése, hibája, mulasztása, vagyis jogellenes és felróható magatartása következtében a beteg gyógyulási kilátásai csökkennek. Az esetcsoport immanens bizonytalansági elemet hordoz: lehetséges, hogy az állapotrosszabbodás esetleg halál az orvosi tévedés, hiba, mulasztás hiányában is bekövetkezett volna. A tévedés, mulasztás, hiba így nem a gyógyulástól, hanem a gyógyulás esélyétől fosztja meg a beteget.²⁴ Jójárt átfogó tanulmányában rámutat: egészen a közelmúltig nem mutatkozott hajlandóság a bírói gyakorlatban az esély kárként való tételezésére, s a kár ezen az alapon vagy más jogcímen történő megosztására. Fordulatot Kemenes István 2008-ban közzétett előterjesztése hozott, aminek következtében egyes újabb döntésekben a bíróság immár figyelembe veszi „a károsult »érdekszférájában« felmerülő »közreható« okokat, körülményeket is”.²⁵

A *Szegedi Ítéltábla* Jójárt által vizsgált döntéseiben a gyógyulási esélytől illetve a túlélés (helyesebben talán: továbbélés) meghosszabbodásának lehetőségétől való megfosztást a nem vagyoni károk keretében önálló sérelemként értékelte.²⁶ Különösen figyelemre méltó a Pf. III. 20.329/2007/7. számú másodfokú ítélet. Az alperes ugyanis fellebbezésében kifejezetten hivatkozott arra, hogy ha a kemoterápiás kezelést korábban elkezdték volna, az nem feltétlenül hosszabbította volna meg a beteg életét, vagyis a beteg életének meghosszabbodása nem tényként, hanem csak lehetőségként, valószínűségként vehető figyelembe. Az alperes nem tette ugyan hozzá, de ebből akár az a következtetés is levonható, hogy pusztán feltevésre – az ok-okozati összefüggés (bizonyítottságának) hiányában – nem lehet kártérítési igényt alapozni. A polgári jog szigorú értelemben vett logikájával és dogmatikájával inkább e válasz lett volna összeegyeztethető. Az Ítéltábla azonban eltérő álláspontra helyezkedett: felperes továbbélési esélyének elvesztését az általános személyiségi jog sérüléseként, az életminőség csökkenéseként értékelte és rendelte kompenzálni.²⁷

²⁴ Részletesen vö. *Jójárt* Eszter: Orvosi kártérítési felelősség a gyógyulási, illetve túlélési esély csökkenéséért/elvesztéséért, II. 1.

²⁵ *Jójárt*: i. m. IV.

²⁶ SZIT-H-PJ-2007-12 (Szegedi Ítéltábla, Pf. III. 20.267/2007/5.), illetve SZIT-H-PJ-2007-61 (Szegedi Ítéltábla, Pf. III. 20.329/2007/7.) Jójárt nem ért egyet a nemvagyoni kár fogalmának efféle bővítésével és inkább a már hivatkozott okozatossági megoldást részesíti előnyben. Vö. *Jójárt*: i. m. V.

²⁷ „...az élet meghosszabbodása esélyének elvesztése a kártérítési igény megalapozottságához elegendő. ... A felperesi jogelőd általános személyiségi jogai sérültek azzal, hogy elveszítette az

III. Összegzés, kitekintés az új Polgári törvénykönyv tervezeteire

1. Az érintett esetcsoportok a hatályos jogban

A károsult műszaki körülményeinek közrehatását már a hatályos jog, illetve az ahhoz kapcsolódó bírói gyakorlat is figyelembe veszi (PK 38.), az üzem veszélyességének közrehatását pedig az új Ptk. mindkét tervezete a törvényben javasolja szabályozni. Kívánatos lenne a károsult műszaki körülményei közrehatásának általános figyelembe vétele, függetlenül attól, hogy a károsult tevékenysége veszélyes üzemnek minősül-e vagy sem. E jogértelmezés valahol a *praeter legem* és a *contra legem* határán húzódik, álláspontom szerint analógia útján indokolható.

A hatályos jog *természeti esemény és a károsult szélsőséges érzékenységének közrehatása* alapján nem teszi lehetővé a kármegosztást. Az erre irányuló bírói törekvések érthetőek és eredményükben üdvözlendők, de a tételes jog alapján, szerves levezetés keretében nem indokolhatóak. Az okozatosság elvágása a bíróság szemléletétől, a kérdésfeltevéstől függően is változhat, ennek megfelelően ugyanaz a (határeseti) kárkövetkezmény akár okozatosnak, akár a felróható magatartással ok-okozati összefüggésben nem állónak is tekinthető, de a válasz mindkét esetben 'mindent-vagy-semmit' típusú lesz.

A hatályos jog és az uralkodó bírói gyakorlat alapján *sem a nyereség, sem a pernyertesség esélyének elvesztése* nem tekinthető kompenzálendő érdeksérelemnek, mert az ellentétes volna az elmaradt vagyoni előny megtérítésének szabályaival és alapvető elveivel. Igen konstruktív a Szegedi Ítéltábla törekvése, miszerint *a gyógyulási vagy túlélési esély* csökkenése, elvesztése önmagában személyiségi jogi jogsértés, vagy legalább is (nem vagyoni) kárként értékelendő a személyiségi jogi sérelem keretében. Az Ítéltábla megtalálta azt a dogmatikai és logikai érvelést, amely segítségével az élethez, testi épséghez és egészséghez kapcsolódó esély elvesztésének kompenzálását különösebb dogmatikai törés nélkül indokolni lehet.²⁸

2. Hoz-e változást az új Polgári Törvénykönyv?

Az Ptk. tervezete több ponton is *paradigmaváltást* tükröz a kártérítési jogban. Ilyen a kontraktuális felelősség elszakítása a felróhatóságtól (és objektív alapra helyezése), vagy a megtérítendő károk körében alkalmazandó előreláthatósági klauzula.

esélyét életének esetleges meghosszabbodására az időben elkezdett kezeléssel, így ez a személyiségi jogi jogsérelem a nem vagyoni kártérítés megalapozásához megfelelő indokul szolgál. ... A személyiség életminőségének hátrányos megváltozása egyértelműen kifejeződhet egy olyan helyzettel is, amelyben a személy életlehetőségei korlátozottá válnak, esélyei valamely szabadságjogra korlátozottá válnak. Ez a hátrány, életminőség változás, esély elvesztése a felperesi jogelőd tekintetében igazolható, így az immateriális kár bekövetkezése fennáll."

²⁸ A megoldás veszélyeire hívja fel a figyelmet Jójárt Eszter: Orvosi kártérítési felelősség a gyógyulási, illetve túlélési esély csökkenéséért/elvesztéséért, V.

(A kontraktuális kármezőben a károsultra, a deliktuális tényállásokhoz kapcsolódóan pedig a károkozóra telepítve az előreláthatóság illetve az előreláthatóság hiánya bizonyításának terhét.) Kérdéses, hogy e paradigmaváltás lehetővé teszi-e a 'többé-kevésbé' felé történő elmozdulást; a javasolt új szabályok segítségével alkalmazható, levezethető-e a kármegosztás a vizsgált esetsoportokban.

A szakértői tervezet indokolása szerint az előreláthatósági klauzula a megtérítendő károk körében végzi el a kár mértékének reális határok közé szorítását, vagyis azt a feladatot, amit a bíróságok eddig az adekvát kauzalitás tana segítségével az oksági lánc megszakításával láttak el. Az indokolás ugyanitt azt is kimondja, hogy az okozatosság a felelősségi feltételek keretében továbbra is vizsgálendő.²⁹ (Arra nem tér ki az indokolás, hogy az okozatosságot – immár a megtérítendő károk körére vonatkozó döntés terhétől megszabadítva – csak természettudományos értelemben, vagy legalább is a 'conditio-sine-qua-non' elmélet szerint kell vizsgálni, vagy továbbra is fenntartandó az adekvát kauzalitás tana. Ha fenntartandó, akkor csak a károkozó magatartás és a bekövetkezett eredmény viszonylatában, vagy pedig a károsító esemény mint eredmény és az egyes kárkövetkezmények között is vizsgálendő, mintegy előszűrőként, az előreláthatósági klauzula alkalmazása mellett.)³⁰

Az erőeláthatósági klauzula alapján a kár jellegét és nagyságrendjét kell előrelátni.³¹ A széleskörű (külhoni) bírói gyakorlatból merítve a hazai jogalkalmazásban is meghatározhatók lesznek bizonyos kártípusok, amelyek kapcsán a különös szintjén (esetsoportonként) egyértelműen eldönthető lesz: általában előreláthatóak-e, vagy sem. Ugyanakkor a tervezet indokolása is kiemeli: az egyik fél által sem előrelátható károk kockázata a károsult félnél marad.³² Az előreláthatósági teszt a megtérítendő károk körére és nagyságára vonatkozik, vagyis egy német dogmatikai fogalom párt segítségül hívva: a károsító eredmény (védett jogtárgyak sérülése) és a kárkövetkezmények közötti ok-okozati összefüggés (felelősségkitöltő kauzalitás, haftungsausfüllende Kausalität) vizsgálatától mentesíti a jogalkalmazót, e felelősségkitöltő okozatosság helyébe lép. Az osztott okozatosság esetei azonban a károkozó magatartás és annak védett jogtárgyakat károsító eredménye között fennálló, vagyis a felelősségalapító okozatossághoz (haftungsbegründende Kausalität) kapcsolódóan merülnek fel. Következésképpen: bár az előreláthatósági

²⁹ Vékás Lajos in: Vékás Lajos (szerk.): Szakértői javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez, Complex, Budapest, 2008, 5:122. §, 811. sk. o.

³⁰ Ez utóbbi körülmény azért sem mellékes, mert a deliktuális kármezőben az előreláthatóság hiányát a károkozónak kell bizonyítania ugyan, de hivatkozhat arra, hogy az ok-okozati összefüggés nem állt fenn. Az ok-okozati összefüggés fennálltát pedig a károsultnak kell bizonyítania. Mivel az adekvát kauzalitás tana és az előreláthatósági klauzula egyaránt az előreláthatóság alapján működik, az előreláthatósági klauzulához kapcsolódó bizonyítási szabály megkerülhető: a károkozó nem tudja ugyan az előreláthatóság hiányát bizonyítani, de arra hivatkozik: az ok-okozati összefüggés túl távoli, annak fennállását a károsult köteles bizonyítani.

³¹ Vékás Lajos: i. m. 5:122. §, 812. o.

³² Vékás Lajos: i. m. 5:122. §, 811. o.

klauzula dogmatikai szempontból kifogástalan megoldás, mivel a megtérítendő károk körére vonatkozó jogpolitikai döntést nyíltan szabályozza, és nem álcázza bizonyítási vagy okozatossági kérdésnek; továbbá: a nemzetközi szakirodalom alapján kiszámíthatóbb joggyakorlatot tesz lehetővé, s így inkább alkalmas viszonylag stabil esetscsoportok képzésére; továbbá: megfelel a kártérítési joghoz kapcsolódó közgazdaságtani-hatékonysági szempontoknak, lényegében *ugyanúgy 'mindent-vagy-semmit' típusú megoldás*, mint amit jelenlegi okozatosság-felfogásunk tükröz, mivel a kár bekövetkezésének okfolyamatát nem érinti. Bár egy igen jelentős és üdvözlendő paradigmaváltásról van szó, ez a paradigmaváltás nem az a paradigmaváltás, ami kártérítési jogunkban szélesebb körben tenné lehetővé a kármegosztást a 'többé-kevésbé' típusú gondolkodásnak megfelelően.

3. Végszó, kérdések

Alapos elméleti és hatásvizsgálatot kíván annak eldöntése, hogy egyáltalán kívánatos-e a kármegosztás szélesebb körű alkalmazása, pl. a fent elemzett esetscsoportokban. (Felszínes elemzést, „mintavételt” követően indokoltnak tűnik.) Ha igen, akkor a jogalkotónak újabb jelentős paradigmaváltást kell végrehajtania, mivel – mint láttuk – a kármegosztás a fenti esetek többségében bírói jogfejlesztő jogértelmezés segítségével nem, illetve többnyire csak jelentős dogmatikai döccenők árán vezethető le.

Ha a jogalkotó így dönt, megfelelő szabály *megfogalmazására* többféle lehetőség is adódik, amely megoldások előnyeit és hátrányait szintén alaposan fontolóra kell venni. Elképzelhető, hogy a 'ha-akkor' szópárt 'annyiban-amennyiben' kifejezésekkel váltjuk fel: egészen leegyszerűsítve és mind a tételes jogtól mind pedig a tervezetektől elszakadva pl. ekképpen: „...köteles a kárt annyiban megtéríteni, amennyiben jogellenes felróható magatartása okozta”. E megfogalmazásból már levezethető lenne a kármegosztás az első három esetscsoportban. Természetesen ennél árnyaltabb és konkrétabb szabályok is alkothatók, pl. ekképpen: „a károkozó nem köteles megtéríteni a kárt annyiban, amennyiben azt valamilyen természeti esemény, a károsult valamilyen előre nem látható tulajdonsága, a károsult érdekkörében felmerült technikai vagy egyéb körülmények közrehatása okozta. A bíróság ebben az esetben kármegosztás alkalmaz: a kártérítési összeget a felsorolt körülmények közrehatása arányában csökkenti.” A felróható közrehatást tartalmazó szakasz is kiegészíthető egy hasonló tartalmú utaló szabállyal, pl. így: e szabályt kell megfelelően alkalmazni akkor is, ha...”

Fontos kiemelni, hogy ha születik is ilyen szabály, azt semmiképpen sem egyfajta méltányossági kártérítés-mérséklésként képzeljük el az eljáró bíró belátása szerint, tekintettel az esetscsoportokban taglalt különleges körülményekre. Éppen ellenkezőleg: a bíró a tényállás megállapítása során a bizonyítékokat szabadon mérlegelve állapítaná meg azt is, hogy a kár bekövetkezésében százalékban kifejezve milyen arányban hatottak közre a károsult technikai körülményei, a természeti esemény illetve szélsőségesen érzékeny fizikai vagy pszichés adottságai,

betegségei. A kármegosztás arányát az így megállapított arányhoz kellene igazítania. A szabály gyakorlati alkalmazása során előreláthatóan kiemelkedően fontos szerephez jutna a szakértői bizonyítás, ahogy ez az elemzett ítéletekben is így történt.

Megfontolásra érdemes továbbá, hogy az okfolyamatok közrehatása arányában történő kármegosztást általános jelleggel kell-e lehetővé tenni, vagy pedig csak és kizárólag az elemzett 'kényes' esetscsoportokban. Ha a jogalkotó az utóbbi megoldást választja: hogyan lehet a jogalkotás absztrakciós szintjén megfelelően körülhatárolni az esetscsoportokat? Nem kerülhető meg a kérdés: csak akkor kerülhet(ne) sor kármegosztásra, ha a természeti esemény stb. és a károkozói magatartás közrehatása közel azonos súlyú, vagy pedig a bíróság minden (a szabályozott esetscsoportba sorolható) tényállás esetén vizsgálhatná a közrehatási arányokat. Ha például a természeti esemény közrehatását a bizonyítékok értékelését követően 80 %-ban állapítja meg a bíróság, akkor a kereset elutasításának, vagy pedig a teljes kár 20 %-a megtérítésének legyen helye? S fordítva: ha a természeti esemény közrehatása tegyük fel 25 % alatti, akkor a kármegosztás, vagy a teljes kártérítésre kötelezés az indokolt?

Ha a jogalkotó jónak tartja, hogy a nyereség vagy pernyertesség esélyének elvesztése is megtérítendő kár legyen, ezt is explicite kell szabályoznia, pl. a kárfogalom törvényi bővítése és az esély pontos definiálása útján. Az okozatossági megközelítés azért tűnik kissé erőltetettnek, mert az esély kapcsán sosem egy komplex, de lezárt okfolyamatról van szó, hanem egy meghíúsult jövőbeli, bizonytalan eseményről. Az elvesztett esély megtérítésének kérdése akkor is felvethető, ha az esélytől teljesen egyértelműen csak és kizárólag a károkozó magatartás fosztotta meg a károsultat.

A fenti kérdések megválaszolása és egy átfogó vagy éppen részleges (esetscsoport-specifikus) közrehatás-alapú proporcionális felelősség bevezetése már nem a teljes kártérítés elvének korlátozását jelentené, hanem annak felváltását, meghaladását. Radikális paradigmaváltást a kártérítési jogban.

SUMMARY

Ádám Fuglinszky

Does partial causation exist, or about the new ways and means of damages' apportionment

Although total compensation (or full reparation) is a fundamental principle in the law of damages, there are persuasive arguments for limiting it considering moral reflections, social tensions, reasons of efficiency, etc. The desirable extent of compensation is a constant issue for lawmakers, who never give up on the search for an appropriate solution. This essay covers the cases of so-called partial causation (if this phenomenon exists at all), which represent a switchover from the 'all-or-nothing' view attributable to

total compensation to the 'more-or-less' approach allowing proportional liability and partial compensation. The second approach seems to reflect better the complexity of living conditions in (post)modern human society.

The first question is whether the contribution of technical and similar circumstances of the victim should be taken into consideration and should be treated as contributory negligence leading to apportionment of liability. In case of so-called 'activities involving considerable hazards', the jurisdiction answers this question with a definite yes. This doctrine will be explicitly incorporated into the new Hungarian Civil Code. We propose that this doctrine be extended beyond cases of dangerous activities and that its scope be generalized to any kind of circumstances within the victim's sphere of interest. Secondly, the controversial cases are to analyze where the damages occurred as a result of some relevant human conduct (fault or damaging activity within the frame of strict liability) and of some natural force (flood, inland waters, etc.) in joint contribution. Similar are the cases of the victim's extreme physical or psychical vulnerability (not the 'thin skull' but the so-called 'crumbling skull' cases). Causation theories present an 'all-or-nothing' solution and not even the revolutionary foreseeability approach (which will be also incorporated into the new Hungarian Civil Code) changes this situation. If the natural force's contribution exceeds that of the wrongdoers' fault or dangerous activity, there is lack of proximate cause (or foreseeability) and the action will be dismissed. If it is the other way round, all damages are to be fully compensated. There is a new tendency in the Hungarian jurisdiction to adopt a partial causation and pass judgements apportioning damages. This is a welcome tendency although there is no title or legal basis for such decisions in the Civil Code allowing the apportionment only in the cases of contributory negligence and of omission of mitigation. The unobjectionable and legitimate application of this new approach requires the legislator's intervention.

Finally, the Hungarian adoption of the 'loss-of-chance' doctrine must be emphasized. The Szeged Court of Appeal (Ítéltábla) considers the loss of chance of recovery in medical malpractice cases as an immaterial prejudice based on injury to the victim's personal rights. This deduction infringes neither the statute law nor the constant jurisprudence of liability law. Nevertheless, the jurisdiction seems to refuse to adopt the 'loss-of-chance' approach in connection with other kind of chances, rather material natured. The proportional liability adjusted to the probability is incompatible with the current fundamental principles of causation in Hungarian civil law and also with written and unwritten rules on 'loss-of-profit'.

If policy reasons support a definite and comprehensive change, a paradigm shift for 'more-or-less' approach in the above mentioned case groups and also in general, it would be necessary to amend the civil code to allow the apportionment beyond contributory negligence. All in all a detailed analysis on the possible consequences must forego such legislative actions.